

PŘEHLED VÝZKUMŮ

49

Brno 2008

PŘEHLED VÝZKUMŮ

Recenzovaný časopis
Peer-reviewed journal

Ročník 49

Volume 49

Číslo 1–2

Issue 1–2

Předseda redakční rady
Head of editorial board

Pavel Kouřil

Redakční rada
Editorial Board

Herwig Freisinger, Václav Furmánek, Janusz K. Kozłowski,
Alexander Ruttkay, Jiří A. Svoboda, Jaroslav Tejral, Ladislav Veliačik

Odpovědný redaktor
Editor in chief

Petr Škrdla

Výkonná redakce
Assistant Editors

Balász Komoróczy, Marián Mazuch, Ladislav Nejman,
Rudolf Procházka, Stanislav Stuchlík, Lubomír Šebela

Technická redakce, sazba
Technical Editors, typography

Pavel Jansa, Ondřej Mlejnek

Software
Software

Spencer Kimball, Peter Mattis, GIMP Development Team 2008: GNU
Image Manipulation Program, 2.6.1
GRASS Development Team 2008: Geographic Resources Analysis
Support System, 6.3.0
Kolektiv autorů 2008: Inkscape, 0.46
Kolektiv autorů 2005: L^AT_EX 2_ε

Fotografie na obálce
Cover Photography

Vrcholně středověká lotová závaží z českých a moravských lokalit.
Gruna, Hradisko (vlevo); Písek, u Šarlatského rybníka (v popředí); Ví-
cov, Městisko (vpravo dole); Boskovice, hrad (vpravo nahoře). Srov.
studii J. Doležela v tomto svazku. Foto P. Smékal.

*Medieval cup nested weights from czech and moravian sites. Gruna,
Hradisko (left); Písek, u Šarlatského rybníka (front); Vícov, Městisko
(bottom right); Boskovice, castle (top right). Cf. the article by J. Dole-
žel in this volume. Photo by P. Smékal.*

Adresa redakce
Address

Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i
Královopolská 147
612 00 Brno
IČ: 68081758
E-mail: pv@iabrno.cz
Internet: <http://www.iabrno.cz>

Tisk
Print

Arch, spol. s r. o.
Charbulova 3a
618 00 Brno-Černovice

KNIHOVNA AV ČR

PD 1520

Roč. 49, 2008, č. 1-2

91087/09

ISSN 1211-7250

MK ČR E 18648

Vychází dvakrát ročně

Vydáno v Brně roku 2008

Náklad 450 kusů

Copyright ©2008 Archeologický ústav AV ČR, Brno, v.v.i. and the authors.

forma ohrazení, která zřejmě i využila původní příkop v západně zalomeném úseku před ní. Terénními zjištěními bylo také potvrzeno, že samotný severní novověký přístavek předbraní, v drtivé většině cihlový, již středověkou hradbu nerespektoval a její linii vlastně přesahoval. Přinejmenším v těchto místech už tedy rozhodně neměla funkci obrannou, resp. opěrnou, jak se předpokládá ve vztahu k pozdějšímu valu. Podle zachovaných půdorysných plánů a dosavadních stavebně historických průzkumů zaplnil tento přístavek někdy po roce 1765 a nejpozději do počátku 19. století plochu mezi gotickým předbraním a pozdně renesančním či raně barokním bastionovým opevněním. Neznáme jej totiž z vyobrazení I. vojenského mapování, zatímco na plánu na úpravu prvního patra zámku od Jana Sarkandera Thalherra z doby po roce 1800 je znázorněn, dokonce v poněkud nesouměrném napojení na obě křídla severního traktu navazujícího na Purkrábku. Trakt byl vystavěn podél šancí také někdy v tomto mezidobí, ovšem na rozdíl od přístavku v linii hradby. Už z toho se dalo usuzovat na nerespektování hradby při přístavbě předbraní. Musela být tedy rozebrána přinejmenším v tomto prostoru. Nejpravděpodobněji se tak stalo roku 1777, k němuž zámecký archivář L. Nopp vztahuje ve svém prvorepublikovém díle stavbu „křídla na hradbách“. Určit přesné pořadí výstavby těchto prvků bude však úkol dalšího výzkumu. Zajímavá je dosud téměř nepovšimnutá, resp. málo připomínaná skutečnost, že totiž existenci dnes již sneseného zdiva východní části tohoto traktu ukazuje i plán parku se zámkem vyhotovený Ing. Josefem Pelzlem kolem roku 1815 a nejméně do třetí čtvrtiny 19. století i II. a III. vojenské mapování. Zatímco val před zdíval zůstal zachován, pak prostor před předbraním je vyklizen a přizpůsoben k průchodu. O technických detailech a souvislostech těchto staveb je možné bez dalšího rozsáhlejšího výzkumu spíše jen diskutovat. Pouze předběžně se zdá, že pokud lze s asanací východního křídla ztotožnit výše zmíněnou destrukční vrstvu, nalezenou však bez viditelného základového vkopu těsně pod povrchem, pak bylo vystavěno až po destrukci hradby. Je tu ale i možnost, že nová zeď křídla nějakým způsobem využila původní hradbu a díky jejímu rozebrání až na úroveň zjištěnou výzkumem se nám o tom nemusela zachovat žádná indicie. V tomto ohledu budou velmi důležité také nové poznatky ve vztahu k těsně navazujícímu novověkému valovému opevnění, neboť malý rozsah výzkumu jednoznačnou odpověď nedovolil. Je ovšem zřejmé, že k definitivnímu odstranění křídla s valem i v této části došlo někdy po roce 1878, jak vyplývá z III. vojenského mapování.

Závěrem lze tedy říci, že při absenci pravěkých vrstev či objektů jsou nejvýraznějšími reprezentanty daného místa v areálu severního předhradí souvrství z vrcholného středověku se stočeným hradním příkopem, do něhož bylo ještě v témže období zahlobeno ohrazení, sestávající v poslední zachované fázi z masivní kamenné hradby. Na ni se pak v novověku vázaly další stavební aktivity, především sypaný val a na Purkrábku napojený severní trakt s přístavkem předbraní.

Jaromír Šmerda

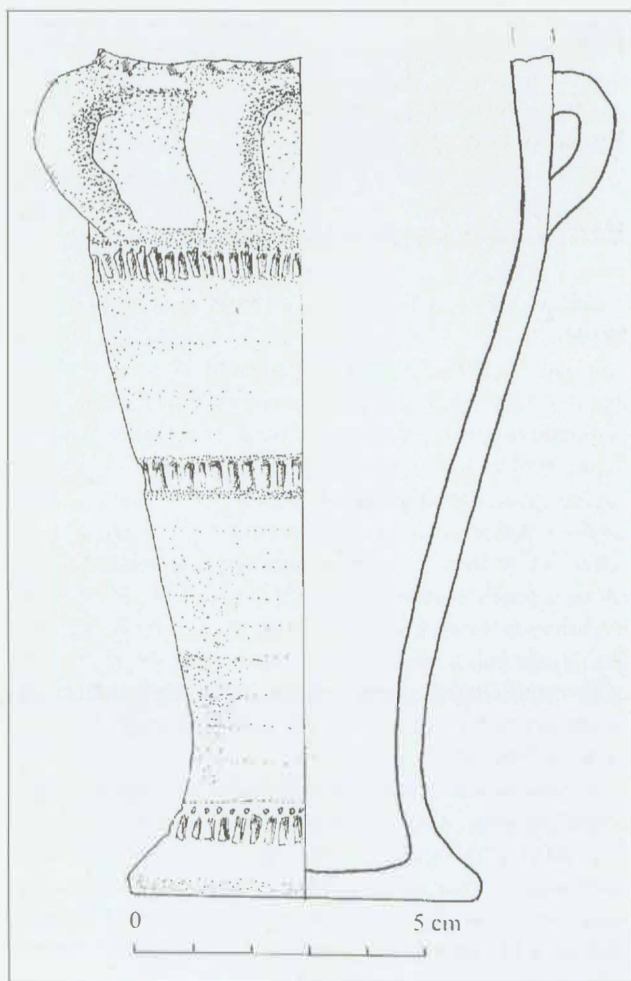
Resumé

Strážnice (Bez. Hodonín). Schloss. Neuzeit. Burg, Schloss. Rettungsgrabung.

ŠUMPERK (OKR. ŠUMPERK)

Nám. Republiky. Středověk–novověk. Město, hřbitov. Záchranný výzkum.

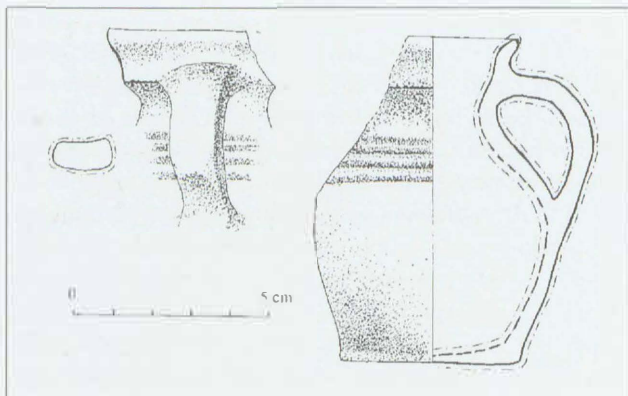
V červenci až srpnu 2007 probíhal archeologický dohled a posléze záchranný výzkum při stavbě polyfunkčního domu ("Palác Schönberg"), jejímž investorem byla šumberská stavební firma SAN-JV, s. r. o. (výzkum provedlo Vlastivědné muzeum v Šumperku). Stavba je situována do rohového prostoru mezi jihozápadní okraj nám. Republiky a Lužickosrbskou ulicí (p. č. 295, 307/1 a 2348; lokalizace – ZM10 14-41-15: 278:213, 279:210, 283:212 a 282:214 mm). Jedná se o okraj MPZ, vně půdorysu středověkého města, ve svahu a v jeho úpatí, několik desítek metrů pod linií původních městských hradeb.

Obr. 104: Šumperk. Keramika z výplně příkopu či nádrže (torzo loštického poháru). Kresba G. Leite. Abb. 104: Šumperk. Keramik aus der Ausfüllung des Wassergrabens oder des Behälters (sog. Lošticer Becher). Zeichnung von G. Leite.

Ve spodním, plošším prostoru stavby (tj. severní část při nám. Republiky) byly po odstranění různých vyrovnávek terénu a stavebních relikvů několika domů (postaveny většinou až v 19. stol., zbourány v průběhu 20. stol.) identifikovány pozůstatky pravděpodobně pozdně středověkého vodního díla, táhnoucího se přes celou stavbu ve směru západ–východ. Jednalo se o jakýsi vodní příkop či podlouhlou nádrž. Objekt měl na západní straně (při ul. Lužickosrbské) šířku cca 10 m a východním směrem se postupně zužoval – na opačné straně stavby měl šířku již jen cca 5 m; naměřená výška v nehlubších místech činila cca 1,70–1,80 m (ovšem nevíme, jak velká vrchní část těchto archeologických situací byla zničena pozdějšími stavebními zásahy). Podél úpatí šumperského kopce tedy kopíroval průběh městských hradeb. Výplň tvořily nánosy černého bahna, jež poskytly množství zajímavých nálezů (obr. 104–105). Jejich četnost však směrem ke dnu výrazně klesala. Při povrchu to byly především četné fragmenty nádob a kachlů z 16. až počátku 17. stol., kdy již vodní příkop či nádrž zřejmě pomalu ztrácela svou původní funkci a stávala se postupně spíše odpadištěm (zvláště na jednom místě byla zachycena rozsáhlá několikametrová koncentrace zlomkovitého keramického a jiného materiálu). Ve spodní části bahnitě výplně se nálezy vyskytovaly v daleko menším množství, vedle mladší keramiky zde byly ojediněle zaznamenány i fragmenty datovatelné do 15. stol. Z dalších nálezů je třeba jmenovat zlomky skleněných nádob, kovové předměty (šipky, hřebky, kování atd.), kousky kůží z bot a snad i oděvů, zvířecí kosti, zlomky cihel a také dřevěné artefakty (ty pouze ve svrchní části – kusy vodovodního potrubí, části šindelů, předměty denní potřeby – vařečka, lžice). Na několika místech se dokonce zachovaly relikty dřevěných konstrukcí. V západní části, tedy při ul. Lužickosrbské, se objevily jakési bloky, tvořené několikanásobnými řadami vertikálních, naspodu zahrocených čtvrtinových kůlů, proložených kameny. Nelze vyloučit, že se jedná o pozůstatky přemostovací konstrukce. Tuto interpretaci by snad mohla nepřímo podporovat i původní existence jedné z městských bran právě v Lužickosrbské ulici, vedoucí na historické náměstí. Charakter dalších zachovaných dřevěných konstrukcí ukazuje spíše na zpevňování severního břehu. Jednotlivé nebo několikanásobné řady vertikálních kůlů jsou taktéž proloženy většími kameny, ale nahoře jsou ještě navzájem propleteny proutím (obr. 106 – 107). Dřeva bohužel nebyla vhodná k provedení dendrochronologických analýz, alespoň však byla určena druhově.

Výsledky výzkumu jsou zatím pouze předběžné, ještě musí být provedena konfrontace s písemnými prameny. Již nyní však můžeme říci, že se zde podařilo odkryt dobře zakonzervované pozůstatky zajímavého vodního díla z 15.–16. stol., zřejmě napájeného z blízkého Bratrušovského potoka. Uvažovat snad můžeme o funkci obranné nebo též hospodářské (v pramenech je totiž zmíněn chov ryb v nádržích v blízkosti tehdejšího obvodu města). Zajímavá kolekce keramických nálezů této části výzkumu bude prezentována na konferenci Forum Archaeologiae Post-Mediaevalis (8.–9. 4. 2008, Archaia Praha) a pravděpodobně publikována v plánovaném konferenčním sborníku.

Obr. 105: Šumperk. Keramika z výplně příkopu či nádrže (malý hrnek s páskovým uchem). Kresba G. Leite. *Abb. 105: Šumperk. Keramik aus der Ausfüllung des Wassergrabens oder des Behälters (kleiner Henkeltopf). Zeichnung von G. Leite.*

Obr. 106: Šumperk. Relikt dřevěné konstrukce. *Abb. 106: Šumperk. Reste der Holzkonstruktion.*

Záchranný výzkum se v srpnu přesunul do vrchní (jižní) části stavby (tedy blíže k linii hradeb), kde se podařilo objevit četné pozůstatky kostrových pohřbů. Následnými sondami (A–D) bylo prokázáno, že se jedná o relikty zřejmě luteránského (evangelického) hřbitova, který je do těchto míst situován i v písemných pramenech; v roce 1624 bylo luteránům zakázáno pohřbívání na jejich hřbitově v dnešních Jiráskových sadech a nové místo jim bylo vyčleněno právě do prostoru pod tehdejšími hradbami vpravo od Nové brány (Polách 1996, 84), nyní odkrytých při stavbě. Z jižní strany vymezovala

místo posledního odpočinku poměrně mohutná kamenná zed', jejíž relikty byly taktéž odkryty. Západním směrem hřbitov pokračoval až po základy domu z 19. stol, nelze však již určit, zda stavba domu hřbitov respektovala nebo porušila. Severním (k hradbám) a východním směrem pohřbívání pokračovalo mimo odkrývanou stavební plochu.

Prostor bohužel prošel několika zásahy, které původní situace značně poničily: nad podloží zůstaly zachovány pouze relikt nejstarší archeologické vrstvy s keramickými nálezy ze 14. a snad již konce 13. stol. (v hloubce 220–240 cm od současného povrchu). Tato vrstva byla částečně zničena při založení hřbitova v 1. pol. 17. stol. (starší zlomky keramiky často tvoří příměs zásypů hrobů). Pohřby byly zaznamenány až ve 3 horizontálních vrstvách těsně nad sebou, mladší v některých případech porušovaly ty starší. Nad těmito intaktními pohřby se nacházela mohutná nepravidelná vrstva (50–80 cm) dislokovaných lidských kostí a nálezů staršího i mladšího stáří – vrchní část hřbitova tedy musela být později poničena. Nad touto vrstvou se ještě nacházelo povrchové recentní souvrství (navážky a vyrovnávky o mocnosti cca 100–110 cm).

Obr. 107: Šumperk. Detail reliktu dřevěné konstrukce (mezi kůly je patrný fragment renesanční keramiky).
Abb. 107: Šumperk. Detail des Restes der Holzkonstruktion.

Všechny intaktní odkryté skelety ležely na zádech, hlavou k západu, ruce byly nataženy buď podél těla, nebo složeny v různých polohách na hrudi. Mrtví neměli při sobě žádné předměty, pouze v několika případech byly buď u zápěstí, nebo u krku zaznamenány drobné zlomky měděných či bronzových drátků – snad součásti oděvu. Kolem skeletů se často nacházely železné hřeby, patrně pozůstatky dřevěných rakví (hrobové jámy většinou nebyly odlišitelné). Kromě dospělých jedinců bylo prozkoumáno několik pohřbů dětských, včetně novorozeneckého a též skeletu pravděpodobně potraceného plodu.

Odkrytá situace svědčí pro fakt, že prostor hřbitova byl omezený, a tak záhy nezbylo než pohřbívat do vrstev nad sebou. Úvahy o délce užívání hřbitova musí být nyní konfrontovány s veškerými dostupnými místními písemnými prameny v kombinaci s pravděpodobnými výpočty teh-

dejší mortality. Osteologický materiál je nyní podrobován antropologickým analýzám.

Vladimír Goš, Jakub Halama

Literatura

Polách, D. 1996: Šumperské hřbitovy a pohřebiště. In: *Šumperk – město a jeho obyvatelé*. Šumperk, 79–104.

Resumé

Šumperk (Bez. Šumperk), Nám. Republiky. Mittelalter–Neuzeit. Stadt, Friedhof. Rettungsgrabung.

Bei der Rettungsgrabung wurde nördlich von der Stadtmauer Relikt eines Wassergrabens oder eines Behälters mit Resten der Holzkonstruktion geentdeckt. In der Ausfüllung waren zahlreiche Funde aus dem 15.–16. Jh. – keramische Fragmente der Gefäße und Kacheln, Fragmente der Glasgefäße, Eisengegenstände (Nägeln, Pfeile, Beschläge), Holzgegenstände (Wasserröhren, Schindeln, Löffel, u.s.w.), Ziegelfragmente, Tierknochen und Reste der Leder (wahrscheinlich aus Schuhen). Die zweite Etappe der Ausgrabung ermittelte Relikt des Friedhofes aus dem 17. Jh.

TASOV (OKR. TŘEBÍČ)

Intravilán obce. Středověk. Kostel a hřbitov. Záchraný výzkum.

Stavební práce a výkopy pro inženýrské sítě byly využity k ověření předpokladu, že dnešní tasovská fara v sobě skrývá pozůstatky původního románského kostela, zaniklého v souvislosti s vybudováním nového, dnes stojícího funkčního kostela kolem roku 1390. Výzkum ve dvou sondách na vnější straně budovy prokázal existenci kostela, v jehož okolí se nacházel hřbitov. Kostel byl postaven z kamene na maltu, přičemž se z velké části jednalo o kámen sbíraný. Na východní straně kostelní lodi se nacházelo kněžiště, jehož půdorys není vzhledem k rozsahu sondy zřejmý. Podle situace v sondě na jižní straně kostelní lodi se zdá, že hroby jsou uloženy ve více vrstvách.

Josef Unger

Resumé

Tasov (Bez. Třebíč). Mittelalter. Kirche und Friedhof. Mittelalter.

TASOVICE (OKR. ZNOJMO)

Intravilán, p. č. 10. Středověk. Vesnice. Záchraný výzkum.

V souvislosti s rekonstrukcí splaškové kanalizace fary v Tasovicích nad Dyjí byl v roce 2006 dokumentován výkop této inženýrské sítě. Akce byla realizována pracovníky společnosti Archaia Brno, o. p. s., objednatelem byla římskokatolická farnost Tasovice (Merta 2006). Poloha lokality je 48°50'8.947"N, 16°9'18.138"E.